

Malik o'zbek adabiyotida bu turga yuksak madaniyat olib kirdi, bu tur mensimay qarash, ta'na-malomatlardan xalos etdi, bu turni rostakam san'at darajasiga ko'tara oldi" Haqiqatan ham, Tohir Malik detektiv- sarguzasht turning mazmunini bir jihatdan yangilay oldi. Bu jihat, birinchi galda, qahramonlar sarguzashtlarning ochiq bayonida emas, balki ularning ruhiy kechinmalarini shu voqelik bilan uyg'unlikda berishda, biror-bir jinoyat yoki mash'um hodisaning ildiz va sabablariga chuqur kirib borishda ko'rinadi. M.Jumaboev...Bolalar adabiyoti yoshlarni imon-e'tiqodli kishilar sifatida, vatanga muhabbat ruhida

Adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. Adabiyot va san'at, madaniyatni rivojlantirish – xalqimiz ma'naviy olamini yuksaltirishning mustahkam poydevoridir. / «Xalq so'zi». – Toshkent: 2017-yil. 4-avgust.

2. Tohir Malik Tanlangan asarlar, 1-2 jildlar, T.: 2004. [http://kutubxona.com/Tohir_Malik_Shaytanat_\(I-kitob_I-qism\)](http://kutubxona.com/Tohir_Malik_Shaytanat_(I-kitob_I-qism))

REZYUME. Maqolada Tohir Malik qissalarining badiiy xususiyatlari, shuningdek qissalarida inson ma'naviyati bilan bog'liq muammolar, ulardagi sarguzasht unsurlar u yoki bu darajada badiiy talqin etilgan. O'quvchilarning alohida mehnini qozongan "Shaytanat", "Alvido bolalik" singari detektiv-sarguzasht qissalari tahlilida ushbu masalalarga yangicha tamoyillar asosida yondoshildi.

REZYOME. В статье, в той или иной степени, художественно осмыслены особенности особенностей повестей Тахира Малика, а также проблемы, связанные с духовностью человека в его повестях, элементы приключения в них. К этим задачам подходили на новых принципах в анализе таких детективно-приключенческих рассказов, как «Шайтанат» и «Прощай, детство», завоевавших особую любовь читателей.

SUMMARY. The article presents the artistic features of the stories of Tahir Malik, as well as problems with human spirituality in their stories, in which the elements of adventure are interpreted to one degree or another artistically. In the analysis of detective-adventure stories such as "Shaytanat", "Goodbye childhood", which received special love from readers, these issues were approached on the basis of new principles.

«АЛПАМЫС» ДЭСТАНЫНЫҢ ӨГІЗ ЖЫРАҰ ВАРИАНТЫНЫҢ ҮЙРЕНИЛИҮИДЕ Н.ДӘҰҚАРАЕВТЫҢ ОРНЫ

А.Б.Турдумуратова – таяныш докторант

Ўзбекистон Республикасы Илимлер Академиясы Ўзбек тили, адабияты ҳам фольклоры институты

Таянч сўзлар: вариант, жиров, достон, образ, қахрамон, жанр, тадқиқот, мотив, очерк.

Ключевые слова: вариант, жырау, эпос, образ, герой, жанр, изучение, мотив, очерк.

Key words: variant, zhyrau(jiraw), epic, image, hero, genre, research, motif, essay

Дэстанлар ҳам олардын версия ҳам вариантлары ҳаққында «Вариант қандайда бир биринши ҳам жалғыз болған тексттің соңын ала өзгерген көриниси емес, бәлкі белгили бир шығарманың жанлы аўызеки эпик традиция тийкарында жүзеге келген, бирин бири бийкарламастан қатар жасай алатуғын ҳам өз-ара парылданыушы түрлі текстлери болып, белгили бир фольклорлық шығарманың конкрет бир текстте, конкрет бир атқарылуында жүзеге келиуі болып табылады» [9:71] деген еди академик Т.Мирзаев. Қарақалпақ қахарманлық дәстаны «Алпамыс» дәстанының вариантларының ишинде Өгиз жырау варианты өз алдына салмақлы орынға ийе болып, қарақалпақ халық аўызеки дәрәтпелерин соның ишинде дәстанларды жазып алыу, үйрениу ҳам илимий-изертлеу жұмыслары 1930-жылларда-ақ басланған еди. Қарақалпақ «Алпамыс»ының Өгиз жырау вариантын профессор Қ. Айымбетов 1934-жылы Хожамберген Нияз улы Өгиз жыраудан жазып алып, арадан еки жыл өтип ең дәлеп 1936-жылы баспаға таярлап [1:225], 1937-жылы Москвада китап етип баспадан шығарды. Буннан соң тап усы варианттың өзи 1941-жылы, 1981, 1990, 1995, 2007-жыллар аралығында баспадан шықты. Бул «Алпамыс» дәстанының Өгиз жырау варианты көпшиликте қызығыушылық оятып, бул бойынша бириншилерден болып илимий изертлеулер алып барған алымлар И. Сағитов, Қ. Мақсетов Н. Дәуқараевлар болды. Бул бойынша белгили алымлар Қ. Мақсетов ҳам А.Тажимуратов 1979-жылы шыққан «Қарақалпақ фольклоры» сабақлығында қарақалпақ дәстанларының дәлепки изертлениуі ҳам оған үлес қосқан алымлар ҳаққында «Қарақалпақ эпосларын изертлеуде Н.Дәуқараевтың, Қаллы Айымбетовтың, И. Сағитовтың ислеген мийнетлери үлкен. Олар қарақалпақ дәстанларын жыйнауда, басып шығарыуда, әсиресе изертлеуде бахалы жұмыслар жазды. Н. Дәуқараев өзиниң "Очерки истории дореволюционной каракалпакской литературы" деген 1959-жылы Ташкентте басылып шыққан китабында қарақалпақ фольклорына айрықша иркилип, оған улыума шолыу жасайды. Ол қарақалпақ фольклорының

тарбиялашда mustaqil mamlakatimizning qudratli qurolidir. Faqat chinakam badiiy asarlargina bolalarga kuchli ta'sir ko'rsatib, ana shu yuksak talablarga javob bera oladi. Shu sababli bunday kitoblarni pedagogik nuqtai nazardan ham alohida ahamiyat kasb etadi.

Bolalar kitobi bu vazifani bajarishda badiiy tilga suyanadi. Adabiy asarning tili uning g'oyaviy mazmunini aniq va ifodali ochib berish vositasidir. Yaxshi, aniq, ravon, obrazli, boy til bilan yozilgan asar yozuvchining maqsad va fikrlarini kitobxonlarga tez va oson yetkazadi.

тематикасы, жанрлары ҳаққында ой жүритеди. Қарақалпақ жырау-бақсыларының мектеплери ҳаққында биринши болып сөз қозғайды» [8:194] деп жоқарыдағы бир қатар илимпазлар менен бир қатарда Нәжим Дәуқараевты айрықша атап өтеди.

Нәжим Дәуқараев ең бириншилерден болып қарақалпақ дәстанларының идеялық мазмунына, атқарылуына қарап жанрлық жақтан айырып, дәстанлардың дәрелиуі тарийхына тоқтап өткен еди. Қарақалпақ халқының бийбаха мийраслары «Алпамыс», «Қырық қыз», «Қоблан» дәстанларын салыстырмалы-тарийхый, әдебий-тарийхый жақтан изертлеу жұмысын алып барған еди.

Көрнекли алым Нәжим Дәуқараев өзиниң «Революцияға шекемги қарақалпақ әдебияты тарийхының очеркleri» (Нөкис, Қарақалпақ мәмлекет баспасы, 1961-ж) ҳам усы китап тийкарында қайтадан толықтырылып басылған автордың «Шығармаларының толық жыйнағы» II том китапларында дәстанды хәр тәрәплеме аналитикалық пикирleri менен байытыуға хәрәкет еткен. Алым дәстанның Өгиз жырау вариантына дыққат қарата отырып: Қарақалпақ халқының батырлық жырларының көпшилигинде хәдийсе болажақ батыр тууылмастан бурын басланады. Ата-анасы балаға зар болады» [5:193] – деп усындай дәстүрли экспозициялық сюжетлердиң «Ер Қосай», «Жас келин» ҳам т.б. дәстанлардан орын алғанлығын атап өтеди. Ол дәлепки жәрияланған «Алпамыс» дәстанының вариантларын салыстыруы барысында «Жийемурат жыраудан жазылып алынған вариант пенен Қ.Айымбетов жазып алған вариантлардың қурылысында, мазмунында хеш қандай өзгешелик жоқ» [5:235] деген пикир билдиреди. Изертлеуши бул мәселеде дәстанлардағы ўақыялық ізбе-изликleri нәзерде тутқан болыуы мүмкин. Болмаса, Жийемурат жырау менен Хожамберген жырау дәстанлары тил өзгешеликleri жағынан, ўақыяларды баянлаудағы қысқалық ямаса бөрттириушилик принципleri сақланғанлығын анық көзге тасланып турады.

Н.Дәуқараев «Алпомиш» дәстанының Фазыл Юлдош варианты менен Хожамберген Ниязов

вариантларын салыстырып олар араларындағы гейпара айырмашылықтарға тоқтайды. Мәселен, «... вариантлардың тилинде, қурылысында, геройлардың характеринде, поэмада сәулеленетуғын жәмийетлик турмыстың түрлеринде толып атырған өзгешеликлер бар» [5:210].

Мәселен, Байбөри менен Байсарының еки теңдей туысқан болыуы. Балалары бесикте жатқанда екеуі куда түсиуі («Бешик киратма») Байбөриниң инисинен закат талап етиуі Байсарының бұған арланып көшип кетиуі сыяқлы басланғыш сюжетлер миллий турмыслық тәсирлер менен байытылғанлығын нәзер аўдарады. Сондай ақ дәстаннан орын алған қахраманлар менен персонажлардың атларындағы айырмашылықлар Алпамыс-Хәким, Гүлпаршын-Барчин, Хансулұ-Қалдирғоч, Хашым(Әшим)-Қойқубат, Арзайым-Тавке ойым, Мәстан кемпир-Сурхайыл хәм қарақалпақ вариантында жоқ персонажлар Көкалдаш, Көкаман, Көкқашқа, Байқашқа, Тайқашқа сыяқлы эпизодлық персонажлардың орын алғанлығын өзбек версиясы ушын характерли белгилер деп бағалайды.

Дәстанның өзбек версиясының Фазыл Юлдош вариантында Алпомиш қырық жигити менен жүретуғын батыр түрінде көбірек көринеди. Әсиресе сапарға шығып баратырып қырық жигити менен бирге атланады – деп миллий дәстанның өзгешеликлерине дурыс баға береді хәм дәстандағы ел бирлиги мәселелериниң бузылғанын аңлататуғын Байсарының Байсынды таслап көшиу пайытларында оның Он мың үйли ел болып көшкенлигине дыққат аўдарады. Барчин қалмақлар оны айттырып келгенде қойған шәртлеринде «байрақтан аты озғанға, мергенге, палұанға тийемен» – деген сөзлеринде қарақалпақ вариантын да тек «басын ат байраққа тигетуғынлығы» туұралы шекленген шәрттиң орын алғанлығын анықлайды [5:240].

Н. Дәўқараев улыўма көз қарастан Фазыл Юлдош вариантын былайынша бағалайды. «Алпамыстың (Алпомиш), Гүлпаршынның (Барчиной) жаслығы кеңірек, көркемлірек көрсетиледи. Оның үстине өзбекше варианты соңғы ўақытлары көбірек өзгериске ушыраған хәм редактор тәрәпинен көп дүзетилген... деп дәстанның баспаға таярлау барысындағы технологиялық жұмыстардың унамлы, унамсыз тәрәплерин атап өтеді [5:240].

Н. Дәўқараев «Алпамыс» дәстанының пайда болған дәуірлерин хәм географиялық жайласуы орынларын белгилеуде, В.М. Жирмунскийдің, Х.Т. Зарифовтың пикирлерине қосыла отырып «Оның турақлы вариантының жарыққа шыққан дәуіри XV-XVI әсирден арыға кетпейди. Пайда болған географиялық орынлары болса, Әмиўдәрәя, Сырдәрәя бойлары, Арал, Каспий теңизлери, Едил, Жайық дәрәялары Урал таулары арасындағы далаңлықлар, тийкарғы қонысы Орта Азия» деген шешімге келеді. Бұған мысал ретинде қарақалпақ версиясының Әгиз жырау вариантында ушырасатуғын ел-жер атамаларын келтирип өтеді. Мысалы: «Жаз болса жайлауым Әмиў жағасы» деген Алпамыстың сөзлери «Ат болыпты Миян көлдің таулары», «Ар жағы Түркистан, бер жағы Қокан, Хәзиретимнің кәдем урған жайлары» [5:244] деген Баршынның сөзлериндегі қатарлар дерек ретинде қабыл етилген. Бірақ, бул ел-жер атамалары «Алпамыс» дәстанының соңғы редакциясының пайда болған орынлары сыпатында дурыс белгиленген болыуы мүмкин. Деген менен эпикалық дереклерди тарийхый дерек дәрежесинде бақлау ушын исенимли фактлық мағлыұматлар керек болады.

Алым Әгиз жырау вариантындағы қахарманлар образларын үйрениу мақсетинде бир қатар тийкарғы образларға дыққат аўдарып өтеді. Мәселен,

Алпамыстың жаслық ўақтағы күшин «14 жасында нардай күшке толып жигит болды. Болажақ батыр көп жылқының ишинен өзине ылайық екенин билип, асау Байшубардың қуйрығынан услап, аш жолбарыстай ыңыранып, жарылған муздай гүңиренип, табанда тоқтатып, ноқталап минип алады. Бул болажақ батырдың биринши сыннан өтиуі еди. Көп жылқының ишинен өзине ылайық атты таңлап ат миниу қарақалпақлардың батыр жигитлериниң көптен киятырған биринши белгиси» [5:245]–дегендей мысаллар менен көрсетип береді. Хәқыйқатында да, ат таңлау мотиви ерте дәуірлерде дәретилген дәстанларға характерли қубылыс. Оның «Алпамыс» дәстанынан орын алыуы миллий дәстанымыздың узақ ўақытлардан бери басқа дәстанлар қатарында қәлиплесип, раўажланып киятырғанын көрсетеди. Усындай аналитикалық бақлауларда алым, Алпамыс образының, оның атына байланысly тәрәплери менен қатар қойып үйрениуде әмелге асырғаны айрықша әхмийетли. Себеби, ат батырдың ең жақын жолдасы, ғамхоршысы, оны (батырды) барлық аўырманшылықлардан қутқарыушы образ. «Алпамыс» дәстанының қайсы версиясын яки қайсы вариантын алып қарасақта Байшубар батырды мақсетлерине жеткеретуғын образ болып дәстанның биринши бөлиминде бәйге жарысына қосылып Гүлпаршынды Алпамысқа «алып берсе», екінши бөлиминде батырды жер асты дуньясынан азат етип, душпанларынан кегин алыуға имкан табатуғын хәрекетлери менен көзге түседі. Сондай-ақ, Алпамыстың аңқаулығын, гөдеклигин, намысшыллығын, шеберлигин, адамгершилик пазыйлетлерин илимпаз былай бағалайды. «Алпамыстың образы халықтың тилегинен, мақсетинен алынған... Ол отқа күймес, суўға батпас, оны қылыш кеспес, оған оқ өтпес, жеңилмес, жаўын жеңе беретуғын, қайтпас қайсар батыр болса екен деген халықтың уллы үмитинен, жақсы нийет, хәк тилегинен алынған» [5:247-249]. Хәқыйқатында да миллий санамыз өз батырын жаратқан. Оның алдына барлық қыйыншылықларды, тосқынлықларды үйип төгип қояды да, оны жеңиуде де, барлық қарсылықлардан үстин келип мурат-мақсетлерине жетиуге де халықтың өзи жол табады. Бул жол – өз қахарманына болған исеним арқалы бурыннан қәлиплесип киятырған антропоморфлық образдағы ғамхоршы күшлердің қалдықлы излерин сәулелендиретуғын сана-сезимлеримиздің даўамы сыпатында бағаласақ орынлы болады деп ойлаймыз. Себеби, хәр қандай батырлық образлардың дәрегинде ғайыптан келген ғамхоршы күшлер, бәрқулла жетекшилик хызмет атқарады.

Н. Дәўқараев дәстаннан орын алған бас қахарманның бири Гүлпаршын образына да тоқтап өтеді. Оны «алдағысын ойлайтуғын ақыллы, батырға шын жолдас сыпатында көринеди» деп бағалайды. Қыздың ақыллылығын, сулыўлығын тәрийплеуши, қыйыншылықтан шығыу ушын тез жол табатуғын хийлекер, ўәдесине берик, адамгершилиги күшли, Алпамыстың сүйикли яры хәм жәрдемшиси сыпатында көринетуғынлығын дәлийллеуши бир қатар эпикалық мағлыұматларды пайдаланған.

Дәстанда Қаражан образын сөз еткенде изертлеуши Алпамыс менен Қаражанның дослығын шын дослық сыпатында бағалап, ислам дининиң тәсири, поэмада көрнекли орын тутпайды деп белгилеген. Деген менен, түркий халықлардың ислам диниң қабыл етиу дәуіри тарийхта орны бар жәмийетлик тәсир сыпатында бағаланады. Бундай исламласуы мотивлери бир қатар дәстанларда турақлы сақланған сюжетлерди пайда еткенлиги бизге белгили.

Ултан-кул образы бойынша билдирген пикирлеринде оның қарақалпақ вариантында «Ол жәбир көрген куллардың баслығы»... Батыр жат

журтқа кеткенде халыққа, батырдың атасы, анасы, қарындасы, баласына азап береді... Қарабасының ғамын ойлайтуғын ишкі душпан унамсыз герой қатарында көрinedi. Ол ел ырысы ерге жаманлық ойлайтуғын, қыянет истейтуғын жаманның типі» деген анықтамалар береді. Сондай-ақ алым, Күлтай, Әшим (Хашым) образдарын сөз еткенде олардың батырға ислеген хызметлерін жоқары бақаланған. Душпанларына қарсы гүресіуіге жәрдем көрсеткен пұқара, халық үәжиллери дәрежесінде өз орынларын тапқанлығы сөз етиледі. Унамсыз типлердің арасында айрықша көзге түсетуғын мәстан мама образы өз сумлығы өзинің басына жететуғын, атқаратуғын хызметі бойынша дәстандағы хәдийселерди бир-бирине байланыстыратуғын орны белгиленген.

Әдебиетлар

1. Алпамыс. Баспаға таярлаған: Қ.Айымбетов. –Москва: Мәмлекет көркем әдебиет баспасы, 1937. 225-б.
2. Алпамыс. Қарақалпақ фольклоры. Көп томлық. Баспаға таярлаған: Қ.Байниязов, Н.Айымбетов. VII-том. – Нөкис: «Қарақалпақстан», 1981.
3. Алпамыс. Қарақалпақ халық дәстаны. –Нөкис: «Қарақалпақстан», 1990, 212-б.
4. Алпамыс, Қоблан. Қарақалпақ фольклорының бес томлығы. I-том. – Нөкис: «Қарақалпақстан», 1995, 320-б.
5. Дәўқараев Н. Шығармаларының толық жыйнағы. 2-том, биринши бөлим. –Нөкис: «Қарақалпақстан», 1977.
6. Дәўқараев Н. Образлар бойынша мағлыұматларды қарап: шығармаларының толық жыйнағы, 2-том, биринши бөлим. – Нөкис: «Қарақалпақстан» 1977, 245-262-б.
7. Қарақалпақ фольклоры. Көп томлық. I-VII том. –Нөкис: «Қарақалпақстан», 2007, 756-б.
8. Мақсетов Қ., Тәжмуратов А. «Қарақалпақ фольклоры». –Нөкис: «Қарақалпақстан» 1979. 194-б.
9. Мирзаев Т. Халқ бахшиларининг эпик репертуари. –Тошкент: «Фан», 1978, 71-б.

РЕЗЮМЕ. Мақолада «Алпамыс» достонининг Оғиз жиров вариантини ўрганишда Н. Давқараевнинг нуқтаи-назарлари, илмий тадқиқотлари ҳақида сўз боради.

РЕЗЮМЕ. В статье описываются научный взгляд, труды Н. Давқараева в изучении эпоса «Алпамыс» в варианте Оғиз Жырау.

SUMMARY. The article describes the scientific view of the works by N. Davkaraev in the study of the epic "Alpamys" version of Ogiz Zhyrau.

ЕЛ БАСҚАРҒАН АНАЛАРДЫҢ ТАРИЙХТА ҚАЛДЫРҒАН ИЗЛЕРИ

З.С.Зарипова - докторант

Ўзбекстан Республикасы Илимлер академиясы Қарақалпақстан бөлими,

Қарақалпақ гуманитар илимлер илим-изертлеу институты,

Таянч сўзлар: фольклор, массагет, хукумрон аёллар, Аккағас, алп кизлар.

Ключевые слова: фольклор, храбрость, массагет, правительницы, Аккагас, боготырши.

Key words: folklore, bravery, massagetae, ruler, Akkagas, heroes.

Қарақалпақ халық дәстанларындағы батыр, палуан, жаўынгер хаял-қызлар туўралы халықлық түсиниклер типологиялық характердеги дәреклерге ийе болып, олардың жәмийетлик дәуірлер қатламларында оғада елеули излериниң сақланғанлығын көремиз. Бизиң ата-бабаларымыздың тарийхый реалистлик турмысқа көзқараслары олардың эпикалық руўхый мийрасларын да сақланып қалуғын дәлиллеуши факторлар, олардың дәретіушилиқ қабилетлери менен байытылып барылғанлығы көзге түседі. Себеби, ҳәр қандай халықлық дәретпе өзиниң сюжетлерин өз басларынан өткерген тарийхый ўақыяларға тийкарланып алады ҳәм оларды көркем дәретіушилиқ усыллар менен жилўаландырыўға ҳәрекет етеди [1:172].

Профессор С.Бахадырова массагетлер эпосындағы патша хаяллар Тумарис, Зарина, Спаретра, Одатидалар туўралы сөз ете отырып, оларды басқа барлық батыр хаял-қызлардың түп дәреги сыпатында бақалайды. «Әйемги массагетлердің хаял патшалары, хаяллардың урыўларға уран болуғы, ел қорғаған батыр қызлар ҳаққында жырлар, бизге «Қырық қыз» эпосы болып жетисти. Қарақалпақ халқында «Қырық қыз» сыяқлы эпостың сюжетиниң жасауы, сондай-ақ «Шәрйар» дәстанындағы Әнжим, «Мәспатша» дәстанындағы Айпарша қолына қурал алып, душпанлары менен алысқан қызлар, усы әйемги дәуірдеги ел басқарған, әскер басы болған хаял-қызлардың бизге жеткен нұсқалары» деген еди [2:23-37].

Массагетлер эпосларынан орын алған ўақыялар қарақалпақ халық дәстанларындағы батыр қызлар образының генетикалық негизлериниң бири болуғы менен бир қатарда, миллий дәстанларымыздың эволюциялық

Н.Дәўқараев, дәстанның Оғиз жыраў вариантының көркемиллик мәселелери туўралы да өз пикирлерин билдирип өткен. Поэманың (дәстанның) тили, тенеўлер, аўыстырыўлар, нақыл-мақаллар, терең мәнили өткир сөзлер пайдаланғанлығын айтып бир қатар мысаллар келитирип өтеди [6:245-262].

Улыўма, Н.Дәўқараевтың «Алпамыс» дәстанының Оғиз жыраў вариантында сәўлеленген сюжетлери, эпизодларға образларға берген баҳасы, қарақалпақ фольклористикасындағы дәслепки үйрениўлер дәрежесиндеги аналитикалық пикирлеўлерден ибарат болып, дәстанның миллий өзгешеликлерин анықлаўға, басқа миллий дәстанлардан айырмашылықларын ҳәм уксас тәреплерин үйрениў илажларын әмелге асырыўда баслама болған қунлы жұмыслар қатарынан орын алады.

басқышларын анықлаўшы, яғный оның ҳақыйқатлыққа қатнасындағы өзгерислерди енгизиўи менен белгиленеди. «Ол тарийхты синтезлеў арқалы оны анализлеўге өтиў-бул өзгерислердің бас көринислериниң бири болып табылады» [3:13]. Бундай өзгешеликлер кем-кемнен типологиялық характерге ийе болып, тийкарғы мотив сақланған ҳалында, олар басым тәрепи менен миллий турмыслық талаптарға ылайық раўажланып барады.

Массагетлер дәуиринен мийрас болып қалған қахарманлық эпослардың сюжетлериндеги ўатан қорғау темасы, бизиң миллий дәстанларымыздың сюжетлериниң пайда болуғына белгили дәрежеде тәсир жасаған. Олардағы қахарманлардың, әсиресе, батыр хаял-қызлардың ўатанға садықлық, инсан пәрўарлық пазыйлетлерин улығлайтуғын образларға бай эпикалық дәретпелеримиз, миллий руўхый кеширмелеримиздің ажыралмас бир бөлеги болып қәлиплести. Қахарманлық образлардың сәйкеслиги, идеялық турақлылығы типологиялық характердеги өзгешеликлерине ийе болып, тарийхый-жәмийетлик тәсирлер нәтийжесинде қәлиплескени менен, оның генетикалық дәреклериниң де бар екенлигин атап өтиўимиз тийис. Әйткени, ата-бабаларымыздың жаўлап алыўшылық сиясаты гүжип турған дәуірлерде, турмыс шараятлары географиялық жасаў орны, Массагетлер (саклар, скифлер) менен байланысы үрп-әдеті, дәстүрлери, дүнйаға көзқарасындағы аналогиялық сәйкесликлер, генетикалық тийкарлардың да болуғы мүмкиншилигинен дәрек беретуғынлығына гуман жоқ. Массагетлер эпосындағы өз ара ишкі ҳәм сыртқы қарсылықларға байланыслы қәлиплескен конфликтлер қарақалпақ халық дәстанлары ушын да бир-